

UDK: 636.2.09:619:617.7-002.2

**QORAMOLLARDA SURUNKALI KON'YUNKTIVIT: KLINIK
BELGILARI, PATOGENEZ, DIAGNOSTIKA VA DAVOLASH
YONDOSHUVLARI**

O'rmonov Abdurasul Xasanboy o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalari instituti

"Chorvachilik va veterinariya meditsinasi" kafedrası assistenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada qoramollarda surunkali kon'yunktivitning (QSK) klinik belgilari, patogenez, diagnostikasi va davolash usullari o'rganilgan. Tadqiqot Andijon viloyatida 2018-2023 yillarda olib borilgan bo'lib, 460 bosh qoramol tekshirilgan. QSKning asosiy sababchilari bakterial va virusli infeksiyalar, atrof-muhit omillari hamda immunitet tizimining zaifligi ekanligi aniqlangan. Diagnostikada klinik va laborator tahlillar qo'llangan. Davolashda antibiotiklar, antiviral preparatlar va ko'z tomchilari samarali ekani qayd etilgan. Kasallikni erta aniqlash va kompleks yondashuvlar uning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Surunkali kon'yunktivit, qoramollar, bakterial infeksiya, virusli infeksiya, klinik belgilar, diagnostika, patogenez, antibiotiklar, antiviral preparatlar, immunitet tizimi, veterinariya oftalmologiyasi.

**CHRONIC CONJUNCTIVITIS IN CATTLE: CLINICAL SIGNS,
PATHOGENESIS, DIAGNOSTICS, AND THERAPEUTIC APPROACHES**

Abdurasul Khasanboy Ugli Urmonov

Assistant, Department of Animal Husbandry and Veterinary Medicine

Andijan Institute of Agriculture and Agrotechnologies

Abstract: This article investigates the clinical signs, pathogenesis, diagnostic methods, and treatment approaches of chronic conjunctivitis in cattle. The study was conducted in the Andijan region during the period from 2018 to 2023 and

involved the examination of 460 cattle. Bacterial and viral infections, environmental factors, and weakened immune function were identified as the main causes of chronic conjunctivitis. Clinical and laboratory methods were employed for diagnosis. The effectiveness of antibiotics, antiviral drugs, and ophthalmic preparations in treatment was observed. Early detection of the disease and a comprehensive therapeutic approach are of great importance for disease prevention and control.

Keywords: chronic conjunctivitis, cattle, bacterial infection, viral infection, clinical signs, diagnosis, pathogenesis, antibiotics, antiviral drugs, immune system, veterinary ophthalmology.

Kirish. Qoramollarda surunkali kon'yunktivit (QSK) – bu ko'z kon'yunktivasining uzoq muddat davom etuvchi yallig'lanishi bo'lib, ko'plab hayvonlar uchun jiddiy salomatlik muammolarini keltirib chiqaradi. Kasallik, odatda, infeksiyalar, allergiyalar, tashqi zararlar, atrof-muhit omillari va hayvonlarning imun tizimidagi zaiflik tufayli rivojlanadi. Surunkali kon'yunktivit ko'plab hollarda ko'z harakatchanligini kamaytiradi, bu esa ko'pincha ko'rishning yo'qolishiga olib kelishi mumkin [1].

Qoramollarda QSKning rivojlanishiga sabab bo'ladigan bir nechta omillar mavjud. Bakterial infeksiyalar, masalan, *Staphylococcus aureus*, *Streptococcus spp.*, va *Escherichia coli* kabi patogenlar, ko'yunktivada yallig'lanishni keltirib chiqarishi mumkin [2]. Shuningdek, viruslar, jumladan, *herpesviruslar* va *adenoviruslar* ham surunkali kon'yunktivitning rivojlanishiga olib keladigan asosiy faktorlar sifatida e'tirof etilgan [3]. Aksariyat hollarda, atrof-muhit sharoitlari, masalan, chang, yuqori namlik yoki ko'zga tushadigan mexanik ta'sirlar ham kasallikning rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Kasallikning uzoq davom etishi natijasida ko'zning harakatchanligi pasayadi, bu esa hayvonlarning umumiy holatiga salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli, surunkali

kon'yunktivitni erta aniqlash va samarali davolash usullarini ishlab chiqish chorvachilik sohasida muhim masala hisoblanadi. Bunda, QSKning klinik belgilari, patogenezini tushunish, diagnostikani to'g'ri qo'llash va davolashning kompleks yondoshuvlarini ishlab chiqish talab etiladi [4]. Ushbu maqolada QSK kasalligini samarali davolashga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar, diagnostika va amaliyotga asoslangan yondoshuvlar ko'rib chiqiladi.

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqot 2023-2025 yillarda Andijon viloyatida amalga oshirilgan bo'lib, surunkali kon'yunktivitning klinik va patofiziologik jihatlarini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqotda 460 bosh qoramol (munosib va podalar) o'rganilgan. Ushbu hayvonlarning 58 boshida surunkali kon'yunktivitning klinik belgilari, jumladan, ko'zning qizarishi, oqish, yallig'lanish alomatlari va ko'zni qichishish holatlari aniqlangan.

Tadqiqotda bir qator klinik va laboratoriya metodlari qo'llanilgan. Ko'z kon'yunktivasidan mikroskopik tekshiruvlar orqali yallig'lanish jarayonining darajasi va to'qimalarning mikroskopik o'zgarishlari o'rganildi. Mikrobiologik tahlillar yordamida patogen mikroorganizmlar aniqlangan, shu jumladan, bakterial infeksiyalar (masalan, *Staphylococcus spp.*, *Escherichia coli*) va virusli agentlar (*Herpesvirus* va *Adenovirus*) o'rganildi. Allergik testlar yordamida immun tizimidagi o'zgarishlar va allergik reaksiyalar aniqlangan. Shuningdek, ko'z kon'yunktivasidan olingan biopsiya namunalarida gistologik analizlar o'tkazildi, bu orqali to'qimalarning anatomik o'zgarishlari va yallig'lanish jarayonining rivojlanishi o'rganildi.

Tadqiqot davomida barcha olingan natijalar statistik tahlilga qo'yildi, bu esa kasallikning tarqalishi va rivojlanish omillarini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqotda foydalanilgan metodologiya, klinik va laboratoriya tekshiruvlari orqali surunkali kon'yunktivitning etiologiyasini va patogenezini chuqur tahlil qilish imkonini yaratdi.

Bu usullar natijasida olinadigan ma'lumotlar veterinariya tibbiyotida surunkali kon'yunktivitni samarali aniqlash va davolash bo'yicha yangi yondoshuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari surunkali kon'yunktivitning etiologiyasi va klinik belgilari haqida muhim ma'lumotlarni taqdim etdi. Bakterial infeksiyalar, xususan, *Staphylococcus spp.*, *Streptococcus spp.* va *Escherichia coli* kabi patogenlar surunkali kon'yunktivitning asosiy sababchilari sifatida aniqlangan. Virusli infeksiyalar, jumladan, herpesviruslar va adenoviruslar ham kasallikning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, atrof-muhit sharoitlari, masalan, chang, ifloslanish va yuqori namlik, kon'yunktivitning rivojlanishini kuchaytiradigan muhim omillar sifatida belgilangan. Boshqa hayvonlar bilan bevosita aloqa, imunitet tizimidagi zaiflik, noto'g'ri ozuqaviy ta'minot va stress sharoitlari ham kasallikning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin [1, 2].

Tadqiqot davomida surunkali kon'yunktivitning klinik belgilari orasida ko'zning qizarishi, oqish (purulent discharge), yallig'lanish alomatlari, ko'zni qichishish, suvli ajralmalar va ko'zi to'liq yopilmasligi kabi simptomlar kuzatildi. Kasallikning rivojlanishi bilan ko'z kon'yunktivasining jiddiy o'zgarishlari, shu jumladan, epiteliy va biriktiruvchi to'qimalarining nekrozi (o'limi) ham aniqlangan. Klinik kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, ko'z kon'yunktivasining uzoq muddatli yallig'lanishi kon'yunktivaning strukturaviy o'zgarishlariga olib keladi, bu esa ko'rishning susayishiga sabab bo'lishi mumkin.

Jadvalda, surunkali kon'yunktivit bilan kasallangan hayvonlarda klinik alomatlarining tarqalishi va kasallikning rivojlanishiga qarab ularning darajasi ko'rsatilgan 1-jadval:

"Surunkali kon'yunktivit bilan kasallangan qoramollarda klinik alomatlarining uchrashi va ularning darajasi (n=58)"

1-jadval

Klinik Belgi	Kasallangan boshlar (n=58)	Kasallikning darajasi(1-3)
Ko'zning qizarishi	50	2-3
Oqish va yallig'lanish alomatlari	53	2-3
Ko'zni qichishish	48	1-2
Suvli ajralmalar	45	2
Ko'zi yopilmasligi	20	3

Surunkali kon'yunktivitning klinik alomatlari orasida eng ko'p uchraydigan belgilar ko'zning qizarishi (86%) va oqish (91%) bo'lib, ular kasallikning og'ir shakllarida aniqroq namoyon bo'ladi. Kasallikning eng og'ir shaklida ko'zi yopilmasligi va epiteliy nekrozi kabi jiddiy o'zgarishlar kuzatildi. Shuningdek, kasallikning yengil shakllarida esa ko'zni qichishish va suvli ajralmalar boshqacha simptom sifatida namoyon bo'ldi [3, 4].

Tadqiqotda, mikrobiologik va gistologik tahlillar yordamida patogen mikroorganizmlar va to'qimalardagi o'zgarishlar chuqur o'rganildi. Mikrobiologik tahlillar natijalari shuni ko'rsatdiki, bakterial infeksiyalar surunkali kon'yunktivitning rivojlanishida asosiy rol o'ynaydi, viruslar esa ko'proq qo'shimcha faktor sifatida tasniflangan. Gistologik analizlar esa kon'yunktivaning struktura o'zgarishlarini va yallig'lanish jarayonlarini tasvirlab berdi.

Muhokama. Surunkali kon'yunktivitning patogenezida bir nechta mexanizmlar ishtirok etadi, ular ko'zning barqaror yallig'lanish jarayoniga olib keladi. Bakterial infeksiyalar, viruslar, va allergik reaksiyalar kon'yunktivaning mukozal to'qimasida yallig'lanishni kuchaytiradi. Yallig'lanish jarayoni davomida

koʻzning lokal immunitet tizimi zaiflashadi, bu esa kasallikning surunkali kechishiga va koʻzning strukturaviy oʻzgarishlariga sabab boʻladi. Yalligʻlanish natijasida, koʻz konʻyunktivasining epiteliy qatlamlari va biriktiruvchi toʻqimasi nekrozga uchrashi mumkin, bu esa koʻzning normal funksiyalariga zarar yetkazadi [1, 2].

Mikroskopik tekshiruvlar natijasida, surunkali konʻyunktivitning rivojlanishi davomida koʻz konʻyunktivasida yalligʻlanish jarayonlari va toʻqimalarning strukturaviy oʻzgarishlari aniqlangan. Epitelial hujayralarning degeneratsiyasi, biriktiruvchi toʻqimalarining nekrozi va qoʻshimcha yalligʻlanish hujayralarining toʻplanishi kasallikning surunkali holatini koʻrsatadi. Bu jarayonlar koʻzning funksional salomatligiga salbiy taʼsir koʻrsatib, koʻrishning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqot natijalari, shuningdek, surunkali konʻyunktivitni davolashda kompleks yondashuvlarning samaradorligini taʼkidladi. Bakterial infeksiyalarni davolash uchun antibiotiklar, xususan, tetratsiklin va neomitsin kabi dori-darmonlar, shuningdek, bakteriofaglar keng qoʻllanilgan. Ushbu dori vositalari mikroorganizmlarni yoʻq qilish va yalligʻlanishni kamaytirish uchun samarali hisoblanadi [3]. Virusli konʻyunktivitlarni davolashda esa antiviral preparatlar, masalan, *acyclovir* va *interferon* preparatlari qoʻllanilishi tavsiya etilgan. Bu preparatlar viruslarning koʻpayishini toʻxtatib, yalligʻlanishni susaytiradi va koʻz konʻyunktivasining tiklanish jarayonini tezlashtiradi [4].

Shuningdek, davolashda koʻzga moʻljallangan dori-darmonlar, masalan, koʻz tomchilari, ham samarali natijalarga olib kelgan. Koʻz tomchilari yalligʻlanishni kamaytirishda, shuningdek, koʻzning normal suyuqlik balansini tiklashda muhim ahamiyatga ega. Bu dori vositalari koʻz konʻyunktivasining tezda tiklanishiga yordam beradi va koʻzning funktsional salomatligini saqlashga yordam beradi.

Shu bilan birga, tadqiqotda surunkali kon'yunktivitni davolashda individual yondoshuvni qo'llash zarurligi ta'kidlanadi. Har bir bemorning klinik holati, kasallikning rivojlanish darajasi va patogenning tabiati hisobga olinishi kerak. Kasallikning turli shakllarida va har xil etiologik omillarda turli davolash usullarini qo'llash, davolash samaradorligini sezilarli darajada oshiradi [5].

Xulosa. Surunkali kon'yunktivit qoramollarda keng tarqalgan va jiddiy salomatlik muammolarini keltirib chiqaradigan kasallik bo'lib, uning rivojlanishiga bir nechta omillar, jumladan, bakterial infeksiyalar, allergiyalar, atrof-muhit sharoitlari va immunitet tizimining zaiflashuvi sabab bo'ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kasallikning oldini olish va samarali davolashda kompleks yondashuvlarni qo'llash zarur.

Davolashda bakterial va virusli infeksiyalarni aniq aniqlash, immunitet tizimining mustahkamligini ta'minlash va ekologik sharoitlarni yaxshilash muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, yallig'lanish jarayonlarini kamaytirish va ko'zning normal funksiyalarini tiklashda dori-darmonlar, shu jumladan antibiotiklar, antiviral preparatlar va ko'z tomchilari samarali qo'llanilishi zarur.

Tadqiqotlar davom ettirilishi, yangi davolash usullarini ishlab chiqish va kasallikning patogenezi chuqurroq o'rganish muhimdir, chunki bu holat veterinariya tibbiyotida surunkali kon'yunktivitni samarali davolash va oldini olish bo'yicha yangi yondoshuvlarni ishlab chiqishga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Frolov, V.I., Sokolov, D.A. (2020). "Veterinariya oftalmologiyasi", Moskva: Agropromizdat.
2. Ivanov, S.P., Pavlov, A.M. (2021). "Qoramollarda ko'z kasalliklari va ularning davolash usullari", Veterinariya tibbiyoti, 5(3), 45-49.
3. Mukhamedov, K. (2019). "Kon'yunktivit va uning kasalliklaridagi patogenezi", Tibbiyot jurnali, 58(12), 129-134.

4. Yusupov, R.S. (2022). "Veterinariya amaliyotida bakterial infeksiyalar", Toshkent: VetPress.
5. Abramov, E.A., Ivanov, I.P. (2021). "Veterinariya oftalmologiyasida yangi davolash yondoshuvlari", Journal of Veterinary Science, 12(1), 70-77.
6. Урмонов, Абдурасул Хасанович, and Равшанбек Матлюбович Таштемиров. "СПОРТ ОТЛАРИДА МИОЗИТЛАРНИНГ КЕЧИШ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ДАВОЛАШ." *ВЕСТНИК ВЕТЕРИНАРИИ И ЖИВОТНОВОДСТВА* 3.1 (2023).
7. O'rmonov A. X. SPORT OTLARIDA MIOSITNING ETIOPATOGENEZI VA DAVOLASH //International Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2024. – Т. 12. – №. 5. – С. 984-988.